

Stručni rad

NEKAD POTPUNO ISKLJUČEN, DANAS POTPUNO UKLJUČEN S VEĆINSKIM STANOVNIŠTVOM

Natalija Ekart Misleta

Center Gustava Šiliha Maribor, enota Dom Antona Skale Maribor,
Slovenija

Sažetak

Odgoj i obrazovanje djece i adolescenata s posebnim potrebama, uključujući i one s intelektualnim teškoćama i drugim smetnjama u razvoju, postaje sve zahtjevniji i složeniji. Mijenja se odnos prema osobama s posebnim potrebama, a samim time i koncept rada i doktrina. Dodatna stručna pomoć i prilagodbe djeci s posebnim potrebama nedvojbeno su elementi potpore ili čak uvjet za integraciju/uključivanje djece s posebnim potrebama u redovite obrazovne programe [8]. Zbog svih problema koji iz toga proizlaze, u najvećoj su muci zaposlenici koji kritike na svoj rad doživljavaju kao stres, uporno ruše radni entuzijazam do te mjere da popuštaju granice izdržljivosti i nastupa stres. Zaposlenici traže načine kako ublažiti posljedice profesionalnog stresa.

Ključne riječi: djeca i adolescenti s posebnim potrebama, doktrina, odgoj i obrazovanje, stres, izgaranje.

1. UVOD

Škola je najvažnija odgojno-obrazovna institucija u svjetskim razmjerima, jer preko svojih učitelja i nastave temeljnih predmeta osposobljava nove generacije mladih za svakodnevne životne i kulturne zadaće. Osnovna je škola stoljećima odgajala mladež i davala joj najosnovnija znanja, osobito vježbe čitanja, pisanja i računanja, na čemu se temelji sva daljnja naobrazba i sav mogući kulturni napredak naroda [1]. Temeljni odgojno-obrazovni cilj škole je optimalan razvoj djeteta, neovisno o spolu, socijalnom i kulturnom podrijetlu, vjeri, nacionalnosti te tjelesnoj i psihičkoj konstituciji [3]. Proces inkluzije često otežava prepreka koja se zove stigmatizacija.

2. SEGREGACIJA, INTERGRACIJA, INKLUZIJA

Trenutna znanja nam pomažu razumjeti ono što donedavno nismo mogli kažu [7]. Isti autor [8]. navodi da se u konceptu segregacije pozornost uvijek usmjeravala samo na nedostatke ili poremećaje. Potonje smo željeli točno identificirati jer je to bio ključ za odvajanje osoba s poteškoćama u razvoju od njihovih vršnjaka. Identificirali smo osobe s invaliditetom i imenovali ih prema vrsti poremećaja.

2.1 Segregacija

Pojam segregacije definira [6] kao dobrovoljno ili prisilno odvajanje određenih skupina ljudi iz etičkih, vjerskih, društvenih, profesionalnih ili drugih razloga. Često se javlja u vezi s odgojem i obrazovanjem osoba s posebnim potrebama, pa govorimo o segregiranim, zasebnim oblicima odgoja i obrazovanja tih osoba.

2.2 Integracija

Integracija je nova paradigma u području obrazovanja osoba s posebnim potrebama, koja napušta stari segregacijski koncept. „Integracija je proces uključivanja osoba s posebnim potrebama u redovitu okolinu u najvećoj mogućoj mjeri“ [7]. Dok [6] kaže da integracija znači povezivanje dijelova u cjelinu, u našem slučaju pojedinca i društva. Integracija je proces kojim isključene osobe trebaju postati odgovarajući članovi društvene skupine.

2.3 Uključivanje (Inkluzija)

Danas djeca/adolescenti pripadaju zajedničkoj školi u kojoj je svako dijete jedinstveno. Škola to mora razumjeti, prihvatiti i prilagoditi se svakom pojedincu." Prema nekoliko autora [5], učinkovit sustav uključivanja postizemo tek kada svi potrebni dionici obavljaju svoje funkcije najbolje što mogu. [2] piše da uvijek treba težiti samo tome, da osiguramo uspjeh djeteta. "Moramo imati različite opcije na raspolaganju, testirati ih, ocijeniti i razmisliti o njima." "Inzistiranje na nečemu što se nama čini ispravnim, čak i ako ne daje prave rezultate, može samo štetiti djetetu."

Slika1: marec: Dan inkluzije u Republici Sloveniji (vir: <https://www.gov.si/novice/2025-02-28-poslanica-ministra-za-vzgojo-in-izobrazevanje-pred-dnevom-inkluzije/>)

Inkluzija je dakle koncept koji se odnosi na integraciju svih pojedinaca u društvo, neovisno o njihovim sposobnostima, podrijetlu, rasi, spolu ili drugim karakteristikama. Temelji se na uvjerenju da svaki pojedinac ima pravo na jednak tretman.

Slika 2: Inkluzija je....(vir: <https://kako.zrss.si/sodelovalno-ucno-okolje-5/>)

3. EMPIRIJSKI DIO

3.2 Svrha i ciljevi

Uvođenje inkluzivnog pristupa obrazovanju djece/adolescenata s posebnim potrebama započelo je donošenjem Zakona o usmjeravanju djece s posebnim potrebama (ZUOPP) i njegovih provedbenih akata i propisa iz područja odgoja i obrazovanja. Dakle, to znači da je orijentacija na inkluziju u školskom okruženju drastično promijenila sastav studenata i učenika. Učenici koji bi se prije donošenja ZUOPP-a školovali u osnovnoj školi s prilagođenim programom i obrazovnim standardom, odmah su se počeli uključivati u redovne škole. To je posljedično predstavljalo i veliki problem za sve zaposlenike većine škola, jer mnogi nisu bili i još uvijek nisu kvalificirani za rad s djecom/učenicima s posebnim potrebama.

3.3 Metodologija

Istraživanje smo proveli deskriptivnom i kauzalno-neeksperimentalnom metodom. Polustrukturirani intervjui zamijenili smo anketom, tipa pitanja zatvorenog tipa, jer sve češće uočavamo da su stručni radnici u obrazovanju svakodnevno izloženi stresu i izgaranju te su stoga sve manje spremni sudjelovati u intervjuiima, anketama i drugim istraživanjima. Proveli smo kvantitativnu tehniku prikupljanja podataka, anketu. To smo proveli pomoću mjernog instrumenta, u našem slučaju anketnog upitnika sa zatvorenim pitanjima. Dobivene rezultate obradili smo pismeno. Za sudjelovanje smo zamolili profesore koji predaju u srednjim školama u programima nižeg strukovnog ili srednjeg strukovnog obrazovanja koje pohađaju učenici s posebnim potrebama, a borave u jedinici Anton Skala Maribor. Cilj empirijskog istraživanja bio je utvrditi imaju li učitelji i drugi stručnjaci u obrazovnim programima i prilagođenim obrazovnim

programima nižeg i srednjeg strukovnog obrazovanja te strukovno-tehničkog obrazovanja uz osnovno obrazovanje stečeno i specijalno pedagoško obrazovanje te pruža li ustanova u kojoj izvode nastavu, po njihovom mišljenju, sve što je potrebno učenicima sa svim vrstama nedostataka, prepreka ili smetnji? Zanimalo nas je i jesu li stručni radnici za uključivanje učenika s posebnim potrebama među većinsko stanovništvo. Uzorak se sastojao od 20 nastavnika za koje se zna da predaju učenicima s posebnim potrebama iz tri srednje škole u Mariboru. Zamolili smo ravnatelje škola za suradnju i prikupljanje podataka. Anketni upitnik je bio anonimn, a osigurana je zaštita osobnih podataka.

4. REZULTATI

4.1 Rezultati 2014. godine

Od svih dvadeset učitelja koji su poučavali učenike s teškoćama u učenju:

- niti jedan nije stekao specijalno pedagoško obrazovanje,
- škole nisu osigurale sve što je potrebno za kvalitetno provođenje pedagoškog procesa s učenicima s teškoćama u razvoju,
- uglavnom su ovisili samo o vlastitoj domišljatosti,
- većina učenika s poteškoćama u učenju imala je priznate sate dodatne stručne pomoći za prevladavanje nedostataka, prepreka ili smetnji, koje učenici dobivaju odlukom o usmjeravanju. I tu su nastavu najčešće izvodili nastavnici bez odgovarajućeg obrazovanja, a ne stručnjaci navedeni u odlukama. Nedostatak defektologa i rehabilitatora, koji su odlukom o usmjeravanju određeni kao pružatelji dodatne stručne pomoći, posljedično je omogućio zapošljavanje neadekvatnog kadra, što svakako ide na štetu učenika. Najčešće su škole pružale samo akademsku podršku navedenim učenicima,
- najviše uskraćenih prilagodbi bili su učenici s poteškoćama u kretanju, slijepi i slabovidni učenici, učenici s oštećenjem vida te učenici koji su gluhi i nagluhi,
- većina, šesnaest ispitanika, nije za inkluzivne edukatore i smatra da nisu ravnopravni defektolozima i rehabilitacijskim pedagogima,
- četvero je mislilo suprotno,
- svih dvadeset je mišljenja da je učenicima s posebnim potrebama ipak mjesto u „posebnoj“ školi, gdje su zaposleni odgovarajući stručnjaci, a učenici mogu postizati rezultate i biti uspješni.

Stavovi ispitanika bili su suprotni onome što smo očekivali.

4.2 Rezultati 2024. godine

Od svih dvadeset učitelja koji trenutno poučavaju učenike s teškoćama u učenju:

- sedam ih je steklo odgovarajuće pedagoško obrazovanje (magistar inkluzivne pedagogije),
- škole još uvijek ne osiguravaju sve što je potrebno za kvalitetnu provedbu pedagoškog procesa, pa još uvijek uvelike ovise o vlastitoj snalažljivosti i timskom radu,
- većina studenata s teškoćama ima priznate sate dodatne stručne pomoći (5 sati tjedno i to 4+1 savjetodavni rad i najmanje 1+1 nastavni rad) za prevladavanje nedostataka, prepreka ili smetnji, koje studenti dobivaju rješenjem o usmjeravanju,
- u nedostatku odgovarajućeg nastavnog kadra i danas, DSP izvode učitelji bez odgovarajućeg obrazovanja. I dalje nedostaje defektologa i rehabilitatora, koji se najčešće spominju u odlukama o uputnicama. Članovi povjerenstava za usmjeravanje djece s posebnim potrebama u svom stručnom mišljenju rijetko ubrajaju inkluzivnog odgajatelja među stručnjake,
- ovi potonji imaju više mogućnosti zapošljavanja i većina ih dobije priliku, budući da u obrazovanju nedostaje kadra od korone,
- brojni novi projekti (neki financirani iz europskih fondova) i prošireni programi (RaP) također se provode od strane Državnog zavoda za školstvo Republike Slovenije,
- ovim učenicima škole najčešće i dalje nude samo podršku u učenju, dok su učenici s poteškoćama u kretanju, slijepi i slabovidni učenici, učenici s oštećenjem vida te gluhi i nagluhi učenici i dalje zakinuti za prilagodbe,
- ovim učenicima škole najčešće i dalje nude samo podršku u učenju, dok su učenici s poteškoćama u kretanju, slijepi i slabovidni učenici, učenici s oštećenjem vida te gluhi i nagluhi učenici i dalje zakinuti za prilagodbe,
- većina, petnaestak ispitanika, sada je za inkluzivne odgajatelje i smatra da su ravnopravni s defektolozima i rehabilitatorima, kao i ostalim stručnim radnicima. Njih pet se nije željelo predstaviti. Ponovno više od polovice (trinaest) mišljenja je da je učenicima s posebnim potrebama ipak mjesto u školi s prilagođenim obrazovnim programima, gdje su zaposleni odgovarajući stručnjaci, a učenici mogu postizati rezultate i biti uspješni.

Smatramo da su stavovi ispitanika sada naklonjeniji procesu inkluzije nego što su bili prije deset godina.

5. PROFESIONALNA OPTEREĆENJA U USTANOVAMA ZA OSOBE S MENTALNIM SMETNJAMA

Osobe koje rade u pomoćnim profesijama, uključujući defektologe i rehabilitatore, često doživljavaju stres koji proizlazi iz prirode njihovog posla. Proces stalne brige za druge često je naporan i emocionalno naporan. Autorica kaže kako se često događa da postoji velika razlika između onoga što bismo htjeli i onoga što možemo, a i to je jako opterećujuće [10].

5.1 Pojam profesionalnog opterećenja

Praćenjem i analizom istraživanja u području profesionalnog stresa primjetno je da raste interes za fenomen profesionalnog sagorijevanja, čiju osnovu čine stres, pritisak koji proizlazi iz radnog mjesta, prirode posla, društvenog vrednovanja tog posla, te samog društvenog konteksta. Potrebna je jasnoća u definicijama pojmova koji se odnose na ovaj fenomen: stres, anksioznost, strah i izgaranje. Postoji niz definicija koje, nažalost, nemaju potpuni konsenzus o tome što neki fenomen jest, a što nije [4].

5.2.1 Stres

„Stres je simbol našeg prostora i vremena, kao i osobe koja je izgubila srce.“ [4]. Stres karakterizira naše današnje živote, da živimo u vremenu i okruženju koje prvenstveno cijeni materijalna dobra, da živimo prebrzo, grčevito, površno i da smo uvijek u žurbi. A kada naše sposobnosti upravljanja okolnostima više nisu dorasle zahtjevima, izazovima i opasnostima okoline, razvija se stres. Stres ide ruku pod ruku s promjenama i reformama. Ljudi žele pozitivne promjene, a ne negativne. I jedno i drugo donosi stresne šokove [4]. Uistinu je važno da stručni djelatnici u školama i drugim odgojno-obrazovnim ustanovama na vrijeme prepoznaju stres te si pomognu ili potraže pomoć. Posljedice stresa odražavaju se kako na individualnoj razini tako i na razini organizacije rada.

5.2.2 Izgaranje kao posljedica dugotrajnog stresa

Riječ burnout znači "sagorjeti ili istrošiti se". To je moderan izraz koji se često koristi. Može se definirati i kao: sagorijevanje, iscrpljenost, iscrpljenost, iscrpljenost, kao i profesionalni stres, profesionalno izgaranje, životna iscrpljenost [10].

Burnout je bolest onoga tko se dugo i uporno bori, tko se bori duže i obično bolje od drugih, za ideju, za način rada i života, za određene odnose. Kada takva borba traje dulje vrijeme, može doći do sagorijevanja, što šteti psihičkom i fizičkom zdravlju

osobe, ali i socijalnom i obiteljskom okruženju, napominje Horvat [4]. [9] objašnjava sindrom sagorijevanja kao putovanje odbjeglih vlakom iz kojeg ne možemo sići.

Slika 3: Zašto dolazi do stresa i kako ga savladati (<https://vizita.si/leksikon/kako-prepoznati-stres.html>).

6. ZAKLJUČAK

Problemi s inkluzijom nastaju više u njezinoj provedbi nego u njezinu razumijevanju. Društvo je potrebno intenzivno poticati na prihvaćanje poštivanja različitosti i jedinstvenosti te stjecanje više razine tolerancije. Inkluzivno obrazovanje je svakako nešto na čemu ćemo puno raditi u budućnosti, ne samo kod kuće, nego u cijelom svijetu. No, da bi proces u potpunosti zaživio i bio sto posto realiziran u svim odgojno-obrazovnim ustanovama, vjerojatno će trebati još puno godina, tijekom kojih će biti potrebno promijeniti brojne stavove, razmišljanja i antipatije prema jednostavno drugačijim ljudima.

7.Literatura

- [1] Bojc, E. (1974). *Začetni razvoj osnovnega šolstva na slovenskem*. Pridobljeno 20. 6. 2018, s /www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-BLX956Y7/3b209049-8032-474b-b7e7-b7e797e1db9f/PDF.
- [2] Cvijetić, Aleksandra (2016): *Uresničevanje inkluzije in inkluzivni pedagog*. Magistrsko delo. Koper: UP PEF.
- [3] Čaćinovič Vogrinčič, G., Musek, J., Bezić, T., Bečaj, J., Resman, M. (1999). *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- [4] Horvat, M. (2009). *Profesionalne obremenitve strokovnih delavcev v slovenskih osnovnih šolah*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- [5] Kavkler, M. idr. (2008): *Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja - izbrana poglavja v pomoč šolskim timom*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- [6] Novljan, E. (1997). *Specialna pedagogika oseb z lažjo motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Ljubljana.
- [7] Opara, B. (2005). *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: Vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami, uresničevanje vzgojno izobraževalnih programov s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo - priročnik*. Ljubljana: Centerkatura.
- [8] Opara, B. (2015). *Dodatna strokovna pomoč in prilagoditve*. Ljubljana: ABO grafika d. o. o..
- [9] Verbnik Dobnikar, T. (2017). *Izgorelost: Ko ne moremo z drvečega vlaka*. Pridobljeno 22. 11.2018, s <https://www.zdravje.si/izgorelost>.
- [10] Višaticki, K. (2014). *Doživljanje izgorevanja pri delu z osebami z motnjo v duševnem razvoju*. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta Ljubljana.